

سویدی، خاندان

300 - 295

فی اتجاهات الحكم، لندن ۱۹۹۲/۱۴۱۳؛ عبدالرزاق حسنی، تاریخ الوزارات العراقية، بغداد دارالثنون الثقافية العامة، ج ۲، ۸-۷، [بی تا]؛ سیف‌الدین دوری، نوری باشا السعید: ۵۰ عاماً علی مصرعه و سقوط النظام الملكي فی العراق عام ۱۹۵۸، بیروت ۲۰۱۱/۱۴۳۲؛ توفیق سویدی، مَدْکُرَاتِی: نصف قرن من تاریخ العراق و القضية العربية، [بغداد، بی تا]، چاپ افست لندن ۱۹۹۹؛ همو، وجوه عراقیة عبر التاريخ، لندن ۱۹۸۷؛ عماد عبدالسلام رئوف، عبداللّه السویدی: سيرته و رحلته، بغداد ۱۹۸۸؛ میربصری، اعلام السياسة فی العراق الحديث، لندن ۱۹۸۷؛ مؤید ابراهیم ونداوی، العراق فی التقارير السنوية للسفارة البريطانية، ۱۹۴۴-۱۹۵۸، بغداد ۱۹۹۲؛

Matthew Elliot, 'Independent Iraq': the monarchy and British influence, 1941-58, London 1996; Stephen Hemsley Longrigg, 'Iraq, 1900 to 1950: a political, social, and economic history', London 1953; Charles Tripp, A history of Iraq, Cambridge 2002.

/ سلمان قاسمیان /

سویدی، خاندان، از خاندانهای علمی و برجسته

شافعی مذهب بغداد در قرن دوازدهم تا چهاردهم. نسب این خاندان که در منطقه دُور (شهری نزدیک سامرا در عراق) سکونت داشتند به عباس بن عبدالمطلب می‌رسد. از میان آنها ناصرالدین به بغداد مهاجرت کرد. نخستین و مشهورترین عالم خاندان سویدی، عبداللّه بن حسین، با دو واسطه نواده ناصرالدین است (عبداللّه سویدی، النفحة، ص ۶۴، ۶۷، مقدمه عماد عبدالسلام رئوف، ص ۵-۸).

عبداللّه بن حسین سویدی. کنیه اش ابوالبرکات و لقبش جمال‌الدین است. او در ۱۱۰۴ در بغداد به دنیا آمد. پدرش حسین بن مرعی بزرگ عشیره و فردی بسیار باساخت بود تا جایی که اموال فراوان خود را صرف مستمندان کرد و خود در اواخر عمر به فقر و نداری دچار شد. عبداللّه در پنج‌سالگی پدرش را از دست داد و با مادر و خواهران و برادرانش در نهایت فقر و تنگدستی زندگی می‌کرد. عموش، احمد بن سوید صوفی (که برادر مادری حسین بود)، پس از آنکه از مرگ برادرش آگاه شد، به بغداد رفت و متکفل زندگی آنان شد و از آن پس شهرت این خاندان از آل مرعی به سویدی تغییر یافت. احمد بن سوید عالم و صوفی و متولی اوقاف جامع معروف کَرخِی در بغداد بود و عبداللّه از او بسیار به نیکی و احترام یاد کرده است (همان، ص ۶۴-۶۸، ۷۶؛ راوی بغدادی، همانجا). شرح حال‌نگاران متعددی به‌اشتباه احمد بن سوید را دایی عبداللّه یا عمومی مادرش دانسته‌اند (برای نمونه ← عبداللّه سویدی، النفحة، همان مقدمه، ص ۹-۱۰؛ راوی بغدادی، همانجا).

احزاب و گروههای مختلف شد. زمین‌داران بزرگ و سیاستمداران قدیمی مخالفان اصلی اوضاع جدید بودند. به سبب مخالفت‌های نمایندگان مجلس و سنا با سیاست‌های داخلی سویدی، وی در ۹ خرداد ۱۳۲۵ / ۳۰ مه ۱۹۴۶ استعفا کرد. او یک سال بعد به عضویت مجلس سنا درآمد (عبدالرزاق حسنی، ج ۷، ص ۸۹-۹۲؛ ونداوی، ص ۷۱-۷۲؛ میربصری، همانجا)، اما در ۱۶ بهمن ۱۳۲۸ / ۵ فوریه ۱۹۵۰ برای سومین بار به نخست‌وزیری برگزیده شد و بار دیگر وزارت امور خارجه را به دست گرفت. وی به ائتلاف احزاب و اتخاذ سیاست اتحاد ملی روی آورد و کابینه‌ای از جریان‌های مختلف سیاسی تشکیل داد. افزایش درآمدهای نفتی در این سال، موجب بهبود عملکرد اقتصادی دولت شد. سویدی در امور داخلی، به اصلاح نظام قضائی و اصلاحات قانونی، از جمله قانون مطبوعات پرداخت، اما مجلس قانون جدید مطبوعات را رد کرد. وی در سیاست خارجی مانند گذشته خواهان مناسبات حسنه با کشورهای منطقه بود. باین همه، سویدی نتوانست هماهنگی و انسجام لازم را میان هیئت دولت به وجود آورد، و این امر موجب اختلاف در دولت و استعفای او در ۲۱ شهریور ۱۳۲۹ / ۱۲ سپتامبر ۱۹۵۰ شد (الیوت، ص ۷۹-۸۴؛ عبدالرزاق حسنی، ج ۸، ص ۱۷۰-۱۷۲؛ لانگریک، ص ۳۶۰-۳۶۴).

سویدی در ۱۳۳۲ ش / ۱۹۵۳ در دو دولت پیاپی مدعی وزیر خارجه بود، ضمن آنکه در مجلس سنا نیز حضور داشت. او در ۱۳۳۶ ش / ۱۹۵۸ در دولت نوری السعید* معاون نخست‌وزیر شد. در این میان، عراق، در واکنش به تأسیس جمهوری متحد عربی*، در پی تأسیس اتحادیه‌ای با کشورهای عرب همسایه، در ۲۳ بهمن / ۱۲ فوریه همان سال با اردن اتحادیه‌ای به نام اتحادیه هاشمی (الاتحاد الهاشمی) تشکیل داد و سویدی وزیر امور خارجه این اتحادیه شد (میربصری، ص ۱۲۰؛ سویدی، ۱۹۹۹، ص ۵۷۵-۵۸۰). در ۲۳ تیر ۱۳۳۷ / ۱۴ ژوئیه ۱۹۵۸ افسران ناراضی ارتش عراق به رهبری عبدالکریم قاسم*، نظام پادشاهی را برانداختند و قدرت را در دست گرفتند. در پی آن، سویدی دستگیر و به حبس ابد محکوم شد، اما در ۱۳۴۰ ش / ۱۹۶۱ مورد عفو قرار گرفت و یک سال بعد عازم لبنان شد. وی در آنجا به مطالعه و تحقیق پرداخت تا اینکه در ۲۳ مهر ۱۳۴۷ / ۱۵ اکتبر ۱۹۶۸ از دنیا رفت. مهم‌ترین آثار برجای مانده از وی کتاب مَدْکُرَاتِی (خاطرات من) و وجوه عراقیة عبر التاريخ (شخصیتهای عراقی در گذر تاریخ) است (سویدی، ۱۹۸۷، همان مقدمه، ص ۱۴؛ همو، ۱۹۹۹، ص ۶۱۳-۶۱۴؛ میربصری، همانجا).

منابع: جاسم محمد عدول و همکاران، تاریخ الوطن العربي المعاصر، موصل [۱۹۸۶]؛ سلیم حسنی، رؤساء العراق: ۱۹۲۰-۱۹۵۸، م، دراسة